

Accent sin cuminanza, promoziun ed interess

La Lia Rumantscha ha elavurà ina strategia per segirar ed optimar las cundiziuns per la survivenza dal rumantsch

DA MARTIN CABALZAR/FMR

■ **Per segirar ed optimar las cundiziuns da surviver dal rumantsch basegni ina promoziun commensurada. Per quest intent ha la Lia Rumantscha elavurà ina strategia che cumpiglia ils accents: cuminanza, promoziun ed interess.** La FMR ha gñ invista en il sbocz che è vegnì discutà en il cussegl e che va uss en consultaziun tar las uniuns affiliadas. Il resultat final e vegn allura discutà questa primavaira en il ravugl d'ina delegada extraordinaria.

Resguardond il fatg ch'adina dapli Rumantschs n'èn betg pli en ils territoris tradiziunals accentuescha la suprastanza en la preambula dal concept che la promoziun stoppia era resguardar en l'avegnir dapli la diaspora rumantscha che viva en il Grischun ed en l'ulteriura Svizra. Per che las proximas generaziuns possian «duvrar cun plaschair» il rumantsch veglia la LR s'occupar principalmain dal svilup demografic, dal svilup digital e da la furmaziun sin tut ils stgalims da la scola. Sin basa da questas sfidas sa focussescha la LR sin ils accents strategics «cuminanza, promoziun ed interess». Ils accents strategics èn grup pads en finamiras e cuntengnan propostas per mesiras concretas.

Promoziun linguistica

«La meglra via da salvar ina lingua è da discurre e da scriver ella», constatescha la LR en ses segund accent strategic. Ina premissa indispensabla per pudair mantegnair e dar vinavant il rumantsch èn cumpetenzas linguisticas adequatas che scadina pledadra e scadin pledader posia acquirar, cultivar e perfecziunar. Quai duai succeder independentamain dal lieu ed en tut ils idioms ed en rumantsch grischun. Per quest intent vul la LR nizzegiar la digitalisaziun e metter a

disposiziun vocabularis electronics che vegnan redigids, actualisads e cumpletads regularmain.

Cun raschun constatescha la LR era che la preschientscha dal rumantsch en furma scritta saja da grond'importanza. Tgi che vul publicar texts en rumantsch duai avair la pussaivladad da laschar translatar e lectorar els dad in servetsch professiunal. Per quest intent duain era vegnir svilup pads agens programs da correctura. In post d'infurmaziun duai dar pled e fatg en dumondas che pertutgan aspects linguistics, istorics, culturals e socioculturals dal rumantsch.

Transformaziun digitala e comunicaziun

En in'ulteriura finamira postulescha la LR: «Il rumantsch fa part da la tansformaziun digitala». Per quest intent maina la LR ina gruppa da partenaris ed interessents e pussibilescha la coordinaziun da differentas lavurs. Ella metta a disposiziun senza barrieras atgnas datas digitalas ed intimescha autras instituziuns e persunas privatas d'era far quai.

Fatschentas ed organizaziuns turisticas, economicas ed ecclesiasticas en il territori rumantsch ed instituziuns purtadas da la Confederaziun duain duvrar il rumantsch cun persvasiun en lur comunicaziun.

Promoziun da la furmaziun

La LR è conscienta ch'ina furmaziun rumantscha persistenta è ina cundiziun fundamentala per il mantegniment dal rumantsch. Ella permetta perquai bunas purchidas sin tut ils stgalims davent da canortas, scolinas e scolas popularas sur las scolas medias e professiunalas fin a l'universitad, scriva la LR. Da muntada centrala en quest connex è ina furmaziun da la magistraglia ch'intermediescha fitg bunas cumpetenzas da rumantsch. En re-

Suenter che las festivitads dal 100avel anniversari èn passadas è la LR uss londervi d'elavurar sia strategia.

FOTO PH. BAER

giuns linguisticamain eterogenas saja necessari da sensibilisar geniturs e giuvenils per ils avantatgs dal rumantsch e da l'instrucziun bilingua.

In'ulteriura pretensiun da la LR è che tut ils scolars da la Svizra vegnian en contact cun il rumantsch durant il temp da scola obligatoric ed hajan la pussaivladad d'emprender rumantsch sin il staglim superiur.

Promoziun culturala

Realisaturs d'arranschaments culturals ed artistas ed artists da lingua rumantscha, arrivads e futurs, fan diever dal rumantsch en la realisaziun da lur ovras culturalas. Quai è in'ulteriura finamira da la

promoziun culturala. Per promover questa sparta vul la LR sustegnair la realisaziun da spazis culturals d'inscunter, cun cussegliaziun linguistica e lavuratori linguistics, concorrenzas da scriver ed era cun metter a disposiziun teaters e chanzuns. La LR realisescha sezza u sustegn en quest connex era finanzialmain projects da terzs.

In'ulteriura finamira è la promoziun da medias tradiziunalas e novas per tut ils uffants rumantschs, er en collavuraziun cun la Chasa Editura Rumantscha e cun l'Ovra svizra da lectura per la giuventetgna.

Respectar il status giuridic dal rumantsch

En connex cun il status giuridic constatescha la LR che quel saja bun aifer il territori rumantsch e suffizient ordaifer quel. Malgrà quai na correspundia l'applicaziun dal rumantsch en blers cas betg a las pretensiuns da la legislaziun, e quai tant sin palancà nazional, chantunal e communal. Perquai postulescha la LR d'installar in'istanza che surveglia l'execuziun da la legislaziun da linguas ed intervegn en cas da basegn.

Tgi appartegn insumma a la cuminanza rumantscha?

Tenor la LR appartegn scadina persuna che discorra, scriva, chapescha e legia rumantsch u che s'engascha per il rumantsch a la cuminanza rumantscha. Questa cuminanza rumantscha duai s'inscuntrar regularmain per barattar opiniuns ed ideas, discutir temas im-

portants, chattar soluziuns per sfidas actualas, star da cumpagnia ed uschia participar a la concepziun dal futur. Tant la populaziun rumantscha sco la populaziun betg rumantscha duain vegnir sensibilisadas per il rumantsch. «Las uniuns affiliadas duain restar ina

ferma pitga da la cuminanza rumantscha, ellas tgiran contacts vicendaivels e pussibileschan ina collavuraziun constructiva», scriva la LR. Per megliar ils contacts tranter la cuminanza rumantscha vulan in nizzegiar las pussaivladads da la digitalisaziun.